

ГОДИШНИК НА СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ
Книга Докторанти
Том 2, 2017

ANNUAL OF SOFIA UNIVERSITY “ST. KLIMENT OHRIDSKI”
FACULTY OF PHILOSOPHY
Postgraduate Students Book
Volume 2, 2017

ЕЗИЦИТЕ ЗА ТЕМАТИЧНО ТЪРСЕНЕ В ЕЛЕКТРОННИТЕ КАТАЛОЗИ НА БЪЛГАРСКИТЕ БИБЛИОТЕКИ

МАРИЯ АСЕНОВА АВРАМОВА

Резюме. Електронният каталог се разглежда като съвременен инструмент за достъп до информационните ресурси на библиотеките. Лингвистичното осигуряване на електронния каталог определя качеството на информационните услуги. Статията изследва състава и използването на информационните езици в електронна среда и по специално в българските сводни каталози.

Ключови думи: електронен каталог, общодостъпен онлайн каталог, OPAC, информационно търсене, тематично търсене, езици за търсене.

THEMATIC SEARCH LANGUAGES IN THE ELECTRONIC CATALOGS OF BULGARIAN LIBRARIES

Maria Assenova Avramova

Abstract. The electronic catalog is considered as a contemporary tool for accessing libraries' information resources. The linguistic provision of the electronic catalog determines the quality of information services. The article explores the structure and use of information search languages in the electronic environment and in particular in the Bulgarian union library catalogs.

Keywords: electronic catalog, online public access catalog, OPAC, information retrieval, thematic search, information search languages.

Четвърт век след въвеждането на електронни каталози в българските библиотеки интересът се насочва към изследване на ефективността на информационното търсене в значително нарасналия информационен масив.

Терминът „електронен каталог” – аспекти на разглеждане

Днес възможността да търсим и получаваме достъп до документалните ресурси, предоставяни непосредствено или чрез интернет от библиотеките, се реализира чрез електронния каталог.

Определящ за понятието „библиотечен каталог” е преди всичко признакът информационно съдържание. „Библиотечният каталог се състои от подредени в определена система *библиографски записи*, които разкриват съдържанието на сбирка от документи, притежание на една библиотека или на група от библиотеки”¹. За определянето на „електронен каталог” към този признак може да се допълнят още: техническа реализация, режим на достъп и потребителска аудитория.

Определение за понятието „електронен каталог” в терминологичен стандарт на български език няма, макар и широко навлязъл в професионалната лексика. Паралелно се използва терминът „общодостъпен онлайн каталог” (от Online Public Access Catalogue), който според стандарт БДС ISO 5127:2009 „Информация и документация. Речник”² означава „каталог, където информацията се съхранява в *база данни* на компютъризирана система и може да се ползва *директно от потребителя* на информация чрез *терминал в отдалечено място*”.

В българската каталогизационна практика двата термина обикновено се използват като синоними, но проследени в исторически план тяхното значение не е еднозначно. Абревиатурата ОРАС се използва за означаване на един от видовете автоматизирани библиотечни каталози, работещ в реално време и предоставен за непосредствено използване от ползвателите. Терминът „електронен каталог” първоначално е доста по-широкообхватен и е свързан с техническото развитие на библиотечния каталог – означава различни по вид на носителя (например микроносители или оптични дискове) или режима на достъп (офлайн или онлайн) каталози. Използва се по-скоро като аналог на „автоматизиран каталог” или „машинен каталог”, като се визира начинът на реализация на каталога. Значението на понятието „електронен каталог” в настоящия момент е изключително стеснено и се ограничава до същите свойства, които описват и ОРАС – машинночетимост, общодостъпност, онлайн достъп³.

¹ Гергова, Ани, състав. Енциклопедия Българска книга. София : Pensoft, 2004, с. 70.

² Към днешна дата (януари 2018) заменен и отменен от БДС ISO 5127:2017 на английски език.

³ В рамките на изследването на съвременните библиотечни каталози ще използваме термините *електронен каталог* и *общодостъпен онлайн каталог (ОРАС)* като синоними.

Началото на автоматизацията на библиотечния каталог е свързано с осъзнаването на възможността да се съкратят усилия на за изпълнението на трудоемки технологични процеси по каталогизацията на документи. Първите дейности в тази насока са проведени в началото на 60-те години на 20. в. в САЩ и водят до разработването на формат за машинночетима каталогизация⁴ и опит за създаване на интегрирана библиотечна система на големите университетски библиотеки.

Първият в света интерактивен каталог, работещ в режим реално време, е разработен в библиотеката на Охайо, САЩ през 1970 г. През 80-те години технологията получава широко разпространение (САЩ, Канада, Австралия и някои европейски страни) и разбира се, непрекъснато усъвършенстване. Повратен момент в историята на автоматизираните библиотечни каталози настъпва с появата и развитието на интернет (World Wide Web и HTTP протокол) – 90-те години на 20. в., когато каталогът се реализира като онлайн библиографска база от данни, осигуряваща информационен обмен на локално и международно ниво. В последните 10–15 години общодостъпният онлайн каталог се разглежда като пълноценен източник за библиографска информация, заменящ традиционните библиотечни каталози.

Еволюцията на библиотечния каталог закономерно се съпровожда с изменения в понятийния апарат. В процеса на установяване на терминологията, свързана с електронната каталогизация, се забелязват две тенденции. Първата от тях отразява общата тенденция на взаимопроникване на термини между науките библиотекознание и информатика. „Електронен каталог“ и „общодостъпен онлайн каталог“ се определят чрез понятия като: „библиотечен каталог“, „база от данни“, „банка от данни“ или „автоматизирана информационно търсеща система“. Оттук произхождат някои противоречия, наложени от прилагането на различен набор от определящи признаци за понятията, които дават двете науки.

Посредством термина „електронен каталог“ се описват понятия с различен обем, например в първия случай, ако разглеждаме каталога като модел (или „огледало“) на библиотечния фонд, то „електронен каталог“ се свежда до *базата от данни* (компонент от информационното осигуряване на автоматизираната библиотечно-информационна система). Във втория случай електронният каталог се описва като съвкупност от компонентите – база от данни, програмно-техническите и лингвистичните средства, осигуряващи функциите на каталог (т.е. *банка от данни* или *автоматизирана информационно търсеща система*).

Другата тенденция, която се откроява при анализа на терминологията, е обусловена от закъснението на процесите по автоматизация на каталогиза-

---

⁴ MARC (MAchine-Readable Cataloging).

цията в България⁵, което се отразява и на използваните в тази сфера термини. Имаме предвид широкото разпространение на термина „електронен каталог“ в българската практика и използването му като аналог на ОРАС.

Електронният каталог като специфичен информационен ресурс: функции и свойства

Като отчитаме изложеното дотук, се опираме на следното определение на термина „електронен каталог“ – комплексът от библиографската и лексикографските бази от данни, включително системата за управление на базите от данни и наборът от приложни програми, реализиращ базовите функции на библиотечен каталог – а) представяне на състава, структурата и съдържанието на фонда и б) търсене и извличане на информация. Като взимат предвид публичния и отдалечен достъп до съвременните каталози, ориентирани към „самообслужване“, изследователите отделят като самостоятелна функция „помощ на ползвателя“. Тя се реализира в две направления – помощ при формулиране на информационно запитване и помощ при подбора на релевантна информация.

Съвременният електронен каталог е информационен ресурс, който се отличава със специфични характеристики (табл. 1).

Съгласно концепцията на **Международната федерация на библиотечните асоциации и институции (International Federation of Library Associations and Institutions, IFLA)** представена в „Изложение на международните принципи на каталогизацията“⁶ библиотечният каталог трябва да дава възможност на ползвателя да:

- открива библиографски ресурси в библиотечен фонд чрез търсене по техните атрибути или връзки, което предполага да намира отделен ресурс или да намира групи от ресурси (например всички ресурси по определена тема и т.н.);
- идентифицира библиографски ресурс (да потвърждава, че описаният обект отговаря на търсената характеристика);
- подбира библиографски ресурс, който съответства на потребностите на ползвателя, (да избира ресурс, който да отговаря на изискванията на ползвателя по отношение например на съдържание или формат);
- получава или да разполага с информация за достъп до описаната физическа единица или данни (библиографски или контролни);
- навигира в рамките на каталога и извън тях (като подрежда логически библиографските и контролните данни и предлага ясни указания за начините

---

⁵ **Национална** автоматизирана библиотечно-информационна мрежа (НАБИМ): Анализ на състоянието. Постигнати резултати. Стратегия за развитие[онлайн]. София : Фондация “Отворено общество”, 1993, с. 2. [прегледан на 20.06.2017]. Достъпно от: http://62.44.124.142:8080/jspui/bitstream/2010/314/1/AD_NALIN_2000.pdf

⁶ Изложените принципи са приложими към библиотечните каталози в режим онлайн.

Таблица 1. Основни характеристики на електронния каталог

Характеристики на електронния каталог	
Начин на реализация	Машиночетим.
Организация на информационния масив	Възможност за организиране на информационния масив, според различни признаци.
Ползватели	Общодостъпен (всеки човек може да взаимодейства, търси, преглежда (навигира) в електронния каталог.); Ориентиран към случайни и неопитни ползватели.
Функционални възможности	Възможност за търсене по множество признаци (атрибути); Възможност за съчетаване на признаци за търсене; Актуалност; Достъп до нормативни данни; Многократно и многоцелево използване на еднократно създаден библиографски запис; Интегралност (възможност да реши различни задачи); Възможност за навигация.
Представяне на информацията	Различни формати за представяне на библиографските данни (ISBD, MARC и др.); Информация за местонахождението на документите (сигнатура и код на библиотека).
Възможности за достъп	Достъп от разстояние; Възможност за използване в мрежа.

на търсене, включително чрез представяне на връзките между произведения, лица, понятия, предмети, събития и места и др.)⁷.

Един от критериите, по които оценяваме днес състоянието на библиотечния сектор в дадена страна (или дори в международен мащаб е степента на интегрираност на информационните ресурси. Съвременните сводни каталози не само „обединяват“ и представят фонда на библиотеките участнички с цел удовлетворяване на информационните изисквания на ползвателите, но са и база за споделена каталогизация.⁸

Функционирането на сводните каталози се основава на два модела: а) „традиционен модел“ – споделена база от библиографски данни, формирана на регионален или институционален принцип и/или използващи един и същ библиотечен софтуер (например виж системата COBISS)⁹ и б) „разпределен

⁷ **Изложение** на международните принципи на каталогизацията [онлайн]. Прев. от англ. Александра Дипчикова. ИФЛА, 2009, с. 3–4 [прегледан на 20.12.2017]. Достъпно от: http://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/icp/icp_2009-bg.pdf

⁸ **Карачоджукова**, Надя. Споделената каталогизация – възможност за оптимизиране на каталогизационната дейност в малките страни [онлайн]. Национален форум "Преображението на Б-Пространството" Варна, 21–22.03.2013. [прегледан на 20.12.2017]. PDF, 1,5 MB. Достъпен от: <http://www1.libvar.bg/130anniversary/presentations/NKarachodjukova.pdf>

⁹ **Карачоджукова**, Надя. Споделената каталогизация – един нов организационен модел за България [онлайн] [прегледан на 20.12.2017]. PPT, 162 KB. Достъпен от: <https://>

каталог”, при който самостоятелните каталози на участващите библиотеки се възприемат от ползвателя като единен информационен ресурс с интегрирано търсене (виж Своден каталог НАБИС; unicat.nalis.bg/).

Езици за тематично търсене в електронен каталог

Електронният каталог трябва да бъде „ефективен и действен”¹⁰ инструмент, който дава възможност за търсене и откриване на ресурси, включени в библиотечен фонд. Информационното търсене е съвкупност от действия, методи и процедури, позволяващи да подберем определена информация. Търсенето по елементи от библиографското описание е търсене по формални признаци (атрибути) като например автор, заглавие, година на издаване, издателство и др. Търсенето по съдържание (предмет, тема) на документ/и е възможно едва след семантичен анализ на документа и индексирание¹¹. Целенасоченият подбор на документи по съдържание или тема е *тематично търсене*. Според данни на американски изследователи тематичното търсене съставлява до 69% от общото число сесии за търсене в електронен каталог.¹²

Изпълнението на базовите функции на електронния каталог (представяне на фонда, търсене и помощ на ползвателя) зависи от всички негови компоненти: библиографската база от данни, лингвистичното и програмно-техническото осигуряване. В това изследване акцент се поставя върху комплекса от лингвистични средства, т.е. езиците за информационно търсене¹³, включително правилата и методиките за тяхното използване. По-специално ще изследваме средствата за информационно търсене по съдържание (тема) на документите в електронен каталог: езика на йерархичните класификации, езика на предметните рубрики, езика на дескрипторите и езика на ключовите думи.

Според съществените характеристики на езиците те могат да бъдат представени в следната типология (табл. 2):

1. Според това дали лексикалните единици се свързват във фраза („предложение”) преди момента на индексирание на документа или информационното запитване, разграничаваме *предкоординатни езици* – предметизационен език

www.lib.bg/konferencii1/nk2011/prezentacii/nkarachodzhukova.ppt

¹⁰ **Изложение** на международните принципи ..., с. 3

¹¹ *Индексирането* е процес, при който се отразява съдържанието (в някои случаи и формата) на документа, и/или смисъла на информационно запитване чрез специален език.

¹² **Шиндряева, Н. М.** Поиск литературы по теме в общедоступном автоматизированном каталоге (на примере США). – В: *Систематический каталог*, 1992, с. 86–95.

¹³ *Език за търсене* – изкуствен език с формализирана лексика, специално разработен с цел минимализиране „недостатъците” на естествения език (синонимия, омонимия, полсемия и др.) при използване в информационно-търсещи системи. Често е комбиниран с език за индексирание на документи, възприет, за да се характеризира съдържанието и/или формата на документ (вж ISOБДС 5127:2009 Информация и документация. Речник).

Таблица 2. Езици за търсене в електронен каталог

Информационно търсещ език	Система за означаване (азбука)	Лексикални единици (лексика)	Етап на свързване на лексикалните единици	Начин на задаване на лексикалните единици	Граматика	
					Синтагматика*	Парадигматика**
Език на йерархичните класификации	Условни кодове	Класификационен индекс (код)	Предкоординация	Контролиран	Според класификационната формула (опознавателни знаци)	Йерархична структура; Препратки
Предметизационен език	Думи от естествен език	Предметна рубрика	Предкоординация	Контролиран	Според предметизационната формула «-»	Предметни комплекси; Препратки
Дескрипторен език	Думи от естествен език	Дескриптор	Посткоординация	Контролиран	Показател за роля; Показател за връзка «[ ]»	Препратки
Език на ключовите думи	Думи от естествен език	Ключова дума	Посткоординация	Неконтролиран	Няма граматика	

* Синтагматиката определя правилата и средствата за свързване или подреждане на отделните лексикални единици във „фраза“, „предложение“, словосъчетание.

** Парадигматиката определя логическите и асоциативните (смисловите) отношения между лексикални единици (тъждество, йерархия, асоциация и др.).

и езика на йерархичните класификации. Езиците, които използват несвързани единици преди момента на индексирание на документа или на запитването, са *посткоординатни* – език на ключовите думи и дескрипторен език.

2. Според начина на означаване езиците биват: *вербални* (или словесни – използват думи от естествения език) – дескрипторен език, език на предметните рубрики и език на ключовите думи и *кодови* (използват в качеството на лексикални единици специални символи – цифри, знаци, букви) – език на йерархичните класификации.

3. Според това дали лексикалните единици се задават посредством специален контролиран речник, или се подбират свободно, езиците биват: *контролирани* – дескрипторен език, език на предметните рубрики и език на йерархичните класификации; *неконтролирани* – език на ключовите думи.

Изследване на езиците за тематично търсене в българските електронни каталози

Първите електронни каталози от „по-нова генерация“ навлизат в българската библиотечна практика през първата половина на 90-те години на 20. в. До днес библиотеките ни натрупаха богат библиографски масив, достатъчен, за да бъдат анализирани проблемите при търсене в електронен каталог.

По данни на Българската библиотечно-информационна асоциация (публикувани на http://www.lib.bg/index.php?option=com_weblinks&catid=60&Itemid=23) в българското интернет пространство са представени десет български сводни каталога. В изследването са включени най-големите каталози, които обхващат различни видове библиографски ресурси, което предполага използване на повече и различни по тип информационно-търсещи езици (табл. 3).

Таблица 3. Данни за изследваните сводни електронни каталози, актуални към януари 2018 г.

Каталог	Библиотеки участници	Видове документи	Брой библиографски записи
Своден каталог на академичните библиотеки в България НАБИС (Национална академична библиотечно-информационна система) – unicat.nalis.bg/	Библиотеки учредители: Централна библиотека на Българската академия на науките; Софийски университет „Св. Климент Охридски“; Американски университет в България; и 40 асоциирани библиотеки (вкл. Румънска академична библиотека – Букурещ)	Книги, ПИ, ноти, карти, дигитални обекти	3 562 816
Своден каталог РЕГИНА - Обединен каталог на регионални библиотеки http://ruc.ilib.primasofti.bg/	Народна библиотека „Иван Вазов“ Пловдив; Столична библиотека; Регионална библиотека „П. К. Яворов“ Бургас; Регионална библиотека „П. Р. Славейков“ Велико Търново	Книги, графични, картографски, нотни и служебни издания, автореферати, електронни издания	Над 101 000
Каталог на университетските библиотеки (КУБ) http://www.pc-tm.com/abkub/abs.htm	Технически университет – Пловдив; Варненски свободен университет; Стопанска академия Свищов; Минногеоложки университет; Икономически университет – Варна; Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“; Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“; Технически университет – Габрово; Бургаски свободен университет; Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“; Аграрен университет – Пловдив; Медицински университет – Пловдив; Медицински университет – Варна; Медицински университет – София; Химико-технологичен и металургичен университет – София	Книги, периодика, статии, ноти, CD, касети, дисертации, библиографии	Над 310 000

Сводна библиографска база данни COBISS/OPAC <i>http://www.bg.cobiss.net/</i>	Национална библиотека „Св. св Кирил и Методий“; Научно-техническа и педагогическа библиотека	Книги, ПИ, статии, звукозаписи видеозаписи, CD/DVD-ROM, картографски, нотни и графични ресурси и др.	1 011 432
---	---	--	-----------

Всеки един от изследваните електронни каталози разполага с различни методи за търсене (търсене по признаци – елементи на библиографския запис, търсене чрез речник, търсене с възможност за съчетаване и използване на логически оператори и др.).

Тематичното търсене в каталозите, обект на изследването, се осъществява по различни признаци, представени в таблица 4.

Таблица 4. Признаци за тематично търсене в сводните електронни каталози

Електронен каталог	Признаци за тематично търсене
НАБИС	Тематика [ообщо търсене по ключови думи, предметни рубрики или словесен израз на УДК]
РЕГИНА	Предметни рубрики
КУБ	Ключови думи; Предметни рубрики; УДК индекси; УДК индекси и определител; Тематични рубрики; Географски понятия [невъзможно търсене]
COBISS/OPAC	Предметни рубрики (вкл. име, използвано като предмет и наименование на колективен орган като предмет); УДК Ключови думи [думи от библиографския запис, а не смислово натоварени думи, които характеризират съдържанието на документа];

Таблица 5. Езици за тематично търсене и индексирание в сводните каталози

Електронен своден каталог	Езици, използвани при търсене				Индекси, присъстващи в библиографските записи			
	Йерархична класификация (УДК)	Предметни рубрики	Дескриптори	Ключови думи	Йерархична класификация (УДК)	Предметни рубрики	Дескриптори	Ключови думи
НАБИС	-	+	-	-	-	+	-	-
РЕГИНА	-	+	-	-	+	+	-	-
КУБ	-	+	-	+	+	+	-	+
COBISS/OPAC	+	+	-	-	+	+	-	-

Проблемите, с които се сблъсква ползвателят при търсене в електронен каталог, са добре известни – нулев резултат, прекалено голям резултат, „информационен шум”. За възникването на тези проблеми можем да посочим съществени причини като непознаване спецификите и функциите на отделните езици, несъответствие между лексиката, използвана за индексирание, и лексиката, използвана от ползвателя при търсене и др. В своден каталог, където участват библиотеки от различен тип и големина, с различни функции и институционална принадлежност и съответно се различават по обем и съдържание на фонда, контингент читатели/ползватели, характер на читателските потребности и др. се наслаждат и ред усложнения, наложени от различния състав на лингвистичното осигуряване на каталозите на отделните библиотеки.

Наблюдението на лингвистичните средства в българските електронни каталози бе проведено в две насоки: *състав на езиците и използване на езиците при търсене*.

Тенденции, свързани със състава на лингвистичните средства в електронните каталози на българските библиотеки

1. Разширен брой езици спрямо използваните в традиционните каталози (езици специално създадени за автоматизирани системи – посткоординатните езици); Използване на езици от различен тип (вербални и кодови, предкоординатни и посткоординатни, контролирани и неконтролирани);

2. В най-голяма степен за индексирание се използват езици, характерни за традиционните каталози – предметни рубрики и Универсалната десетична класификация (УДК). Наблюдава се приемственост – исторически утвърдени концепции от „фишовите” каталози са възприети и развити при построяването на лингвистичното осигуряване на електронните каталози.

3. Българските електронни каталози не използват дескрипторен език. Той за разлика от езика на ключовите думи предполага наличието на тезаурус. Тезаурусът подпомага всички основни функции на електронния каталог – представяне съдържанието (индексирание) на библиотечния фонд, търсене и преглеждане на документи, и помощ на ползвателя. Значимите съвременни приложения на тезауруса са унифициране на метаданните; преглеждане (навигиране) чрез термините на тезауруса; търсене чрез използване на тезауруса (формализиране на запитването с термини от тезауруса); автоматично предлагане на подходящ термин за търсене (Search term recommendation) и автоматично разширяване на запитването¹⁴.

4. Български сводни каталози използват езикови средства, които се поддържат в каталозите на библиотеките участнички, без да се изгражда цялостна концепция за лингвистично осигуряване на общ каталог (напр. НАБИС).

---

¹⁴ Sunny, Sanjeev, Angadi, Mallikarjun. Applications of Thesaurus in Digital Libraries. In: *DESIDOC Journal of Library & Information Technology*, Vol. 37, No. 5, September 2017, p. 315.

Тенденции, свързани с използването на информационно търсещите езици в електронните каталози на българските библиотеки

1. По-малък брой езици, използвани при търсене спрямо индексите, включени в библиографските записи (виж табл. 5).

2. Търсенето по сложни предметни рубрики се осъществява в „режим” на посткоординация, т.е. разделяне на сложните понятия на съставни елементи и последващо свързване чрез логически оператори или други средства. Може да се търси по всяка част от „фразата” на предметната рубрика – рубриката, подрубриките, и по всяка от думите в тях (например COBISS, КУБ); Търсенето по класификационен индекс остава в „режим” на предкоординация, т.е. не е възможно търсене по отделни елементи от сложен класификационен индекс (индекс от основните таблици със специален и/или общ определител); Възможност за търсене по словесния еквивалент на кодовите езици (УДК) (напр. COBISS, поле 675с);

3. Възможност за морфологично пресичане (маскиране) при търсене с вербални езици (ключови думи и предметни рубрики); Възможност за морфологично пресичане при търсене с УДК, която позволява разширяване или стесняване на темата, движейки се по йерархичната класификация.

4. Търсенето с ключови думи не предлага възможност за помощ на ползвателя при формулиране на информационното запитване.

Изводи от наблюдението на лингвистичните средства за тематично търсене в българските електронни каталози

- Липса на оптимален модел, определящ езиковите средства, необходими за решаване на всички типове задачи, свързани с тематичното търсене в електронен каталог.

- Липсата на общопризнат език, който може да служи като „единен вход” към национален своден каталог. Разбира се, успехи в тази посока са установяването на унифицирана класификационна система в национален мащаб (УДК) и поддържането на контролиран списък на предметни рубрики, използвани от Библиографската агенция на България и Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий”¹⁵.

- Отделните езици имат различна степен на адаптираност за използване в автоматизиран режим. (Предкоординатните езици, създадени и използвани

---

¹⁵ Дипчикова, Александра, Тотоманова, Антоанета. Промените в системите за организация на знанието – предизвикателство към българската библиотечна общност. – В: ББИА [онлайн]: XXI Нац. конф. 9-10 юни 2011, Благоевград [прегледан на 26.04.2016]. PPT, 540 KB. Достъпно от: www.lib.bg/konferencii1/nk2011/.../atotomanova_adipchikova.ppt

за традиционни каталози, се нуждаят от усъвършенстване в условия на автоматизирано търсене. Например да може да се търси по всеки елемент от индекса.)

- Отделните езици в различна степен са приспособени за използване от неопитни ползватели. (Като се има предвид възможността за самостоятелно търсене в електронен каталог, на ползвателя трябва да се предлага помощ при търсене чрез информационно търсещ тезаурус).

- Няма единна методика за индексирание в електронна среда. Електронният каталог има уникалната функция да „обединява” информацията за библиографските ресурси по най-различни признаци. За реализацията на тази функция е от значение да се осигури стандартизираност и унифицираност на лингвистичните средства. Това е от особена важност за сводните каталози.

Приведените факти и изводи свидетелстват за необходимостта от оптимизиране на лингвистичното осигуряване на електронните каталози на българските библиотеки. Промяната на технологичната среда, в която функционира библиотечният каталог, промяната в организацията на обслужване на ползвателите и значително разширените възможности за търсене в автоматизиран режим са част от факторите, налагащи развитие на лингвистичните средства и принципите и методиките на тяхното използване в електронен каталог. С края на 20. в. завършва периодът на „натрупване” на информационната и техническата база на националните ни електронни каталози и следва да настъпи нов етап – на приспособяване на каталозите към интересите и потребностите на крайните ползватели.

ЛИТЕРАТУРА

Гергова, Ани, състав. *Енциклопедия Българска книга*. София: Pensoft, 2004, с. 70.

Дипчикова, Александра, Тотоманова, Антоанета. Промените в системите за организация на знанието – предизвикателство към българската библиотечнообщност. – В: *ББИА [онлайн]: XXI Нац. конф. 9–10 юни 2011, Благоевград* [прегледан на 26.04.2016]. PPT, 540 KB. Достъпно от: www.lib.bg/konferencii1/nk2011/.../atotomanova_adipchikova.ppt

Изложение на международните принципи на каталогизацията [онлайн]. Прев. от англ. Александра Дипчикова. ИФЛА, 2009, с. 3–4 [прегледан на 20.12.2017]. Достъпно от: http://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/icp/icp_2009-bg.pdf

Карачоджукова, Надя. *Споделената каталогизация – възможност за оптимизиране на каталогизационната дейност в малките страни* [онлайн]. Национален форум „Преображенията на Б-Пространството” Варна, 21–22.03.2013 [прегледан на 20.12.2017]. PDF, 1,5 MB. Достъпен от: <http://www1.libvar.bg/130anniversary/presentations/NKarachodjukova.pdf>

- Карачоджукова, Надя. *Споделената каталогизация – един нов организационен модел за България* [онлайн] [прегледан на 20.12.2017]. PPT, 162 KB. Достъпен от: <https://www.lib.bg/konferencii1/nk2011/prezentacii/nkarachodzhukova.ppt>
- Национална автоматизирана библиотечно-информационна мрежа (НАБИМ): Анализ на състоянието. Постигнати резултати. Стратегия за развитие* [онлайн]. София : Фондация “Отворено общество”, 1993, с. 2. [Прегледан на 20.06.2017]. Достъпно от: http://62.44.124.142:8080/jspui/bitstream/2010/314/1/AD_NALIN_2000.pdf
- Шиндряева, Н. М. Поиск на литература по тема в общедоступном автоматизированном каталоге (на примере США). – В: *Систематический каталог*, 1992, с. 86–95.
- Sunny, Sanjeev, Angadi, Mallikarjun. Applications of Thesaurus in Digital Libraries. In: *DESIDOC Journal of Library & Information Technology*, Vol. 37, No. 5, September 2017, p. 315.